

Η σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο και τα προβλήματά της

Μπαλτατζής Δημήτριος - Νταβέλος Πέτρος

Περίληψη

Συγκρίνοντας και κατανοώντας τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των θεσμών και των πολιτισμών μέσα στην εκπαίδευση και στη μάθηση, ενδεχομένως να αναπτυχθούν μεγαλύτερα επίπεδα ανοχής, αφού οι λαοί θα μάθουν να ζουν μαζί, όχι μόνο στο Ευρωπαϊκό αλλά ακόμα και στο παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο. Εάν, μάλιστα, θεωρήσουμε ότι η εκπαίδευση είναι θεσμοθετημένη να προσφέρει συγκεκριμένες ευκαιρίες μάθησης, ενώ η μάθηση είναι ότι μαθαίνεται, δηλαδή η ίδια η γνώση, η οποία ταχύτατα εξελίσσεται, τότε η κοινωνία της μάθησης είναι και τα δύο, εκπαίδευση και γνώση.

Ακόμα και αυτοί που υποστηρίζουν ότι τα προβλήματα έχουν λυθεί από τη στιγμή που οι μαθητές αυτοί έχουν ικανοποιητικές επιδόσεις στην κυρίαρχη γλώσσα, δεν συνειδητοποιούν ότι έτσι, το μόνο που πετυχαίνουν είναι η γρηγορότερη αφομοίωσή τους, σε ένα μοντέλο εκπαίδευσης που μοιάζει αφομοιωτικό και το οποίο βρίσκεται στο αντίθετο άκρο από τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Summary

Comparing and understanding the difference existing among the institutions and the cultures in education and learning, it is possible that a higher tolerance level will be developed, since people will learn to live together not only in the European but also in the international framework. If we consider that education is institutionalized to offer particular learning opportunities whereas learning is what is learnt, in other words the knowledge itself which evolves in a fast pace, then the learning society is both, education and knowledge.

Even those who support that problems have been solved since these students have a satisfying performance in the dominant language, do not realise that in this way, the only thing they achieve is their quicker assimilation in an education model which seems assimilative and which lies on the opposite side from intercultural education.

1. Εισαγωγή

Η μετάλλαξη της ελληνικής κοινωνίας σε πολυπολιτισμική, κάτι το οποίο συντελέστηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, επέφερε σημαντικότερες αλλαγές σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ζωής της χώρας.

Ο χαρακτήρας της Εκπαίδευσης πρέπει να καταστεί τελεσίδικα ανθρωπιστικός, ο ρόλος του εκπαιδευτικού καθοριστικός αυτού του μύστη της μαθησιακής διαδικασίας. Είναι δηλαδή αυτός που θα μνήσει το μαθητή στην αξία, ομορφιά και αναγκαιότητα της γνώσης για τη ζωή και για τον ίδιο, βάζοντας έτσι σε κίνηση την επιθυμία της ανακάλυψης της γνώσης του μαθητή. Έτσι λοιπόν η εκπαίδευση ως φορέας διδασκαλίας

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ειδικότερα η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, έχει ως έργο να προετοιμάσει τους μαθητές ως πολίτες μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, ενισχύοντας τον αμοιβαίο σεβασμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Με αυτή την έννοια η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση έχει να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στα εκπαιδευτικά συστήματα των ευρωπαϊκών χωρών, όπως αυτό της Ελλάδας, προωθώντας την ομαλή ένταξη μαθητών διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής προέλευσης.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση συνιστά μια σοβαρή δυνατότητα και παρέχει μια ευκαιρία για οργανωτικής και παιδαγωγικής φύσεως αλλαγές, που όλα τα σχολεία έχουν ανάγκη για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν την πολυπολιτισμική πρόκληση της σύγχρονης κοινωνίας. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί μια ιδιαίτερα επίπονη προσπάθεια και τη στενή και δημιουργική συνεργασία πολλών φορέων, όπως της πολιτικής ηγεσίας, των επιστημόνων, των στελεχών της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών, των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των γονέων.

2. Εννοιολογική διάσταση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Το 1996 ψηφίστηκε ο Νόμος 2.413 (ΦΕΚ 124/17-6-96), όπου ορίζεται ο σκοπός και το περιεχόμενο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα στο άρθρο 34 ορίζεται: «*Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η οργάνωση και η λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και μορφωτικές ιδιαιτερότητες*». Η παρουσία αλλοδαπών στη χώρα μας είναι μια νέα, αναπόδραστη πραγματικότητα μέσω της οποίας αλλάζει ο δημογραφικός και πολιτιστικός χάρτης της χώρας μας, θα ζήσουμε δε με αυτήν την πραγματικότητα όλοι μας. Η προσπάθεια για να είναι όσο το δυνατόν καλύτερα, απαραίτητη για το συμφέρον όλων μας.¹

Ο όρος Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Multicultural Education) ενέχει μια δυσκολία ως προς την αποσαφήνισή του. Τούτο διότι οι πολλές σημασίες που τον περιβάλλουν, περιπλέκουν ακόμα περισσότερο την αποσαφήνισή του. Στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας Γ. Μπαμπινιώτη (Κέντρο Λεξικολογίας) πληροφορούμαστε ότι διαπολιτισμικός,-ή-ό: είναι αυτός που σχετίζεται με διάφορους πολιτισμούς ή που συνδιάζει διάφορους πολιτισμούς και πολυπολιτισμικός,-ή-ό: είναι αυτός που χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη διάφορων και διακεκριμένων μεταξύ τους πολιτισμών.

Είναι αδύνατο να δοθεί ένας σύντομος, σαφής, καθολικά αποδεκτός ορισμός της “διαπολιτισμικής εκπαίδευσης”. Δεδομένης της ποικιλίας των αντιλήψεων για την “εκπαίδευση” και της παρόμοιας πλατιάς ποικιλίας πιθανών ορισμών του “πολιτισμού” (culture), αυτή η έλλειψη ενός απλού και καθολικά συμφωνημένου ορισμού δεν εκπλήσσει σχεδόν καθόλου².

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση μπορεί να εννοηθεί και ως η διαδικασία επικοινωνίας των πολιτισμών. Υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον πολιτισμικό να γνωρίσουν τα παιδιά και άλλους πολιτισμούς. Είναι αυτό που ο πατέρας της ποίησης, ο Όμηρος, ψάλλει στην Οδύσσεια, Α' Ραψωδία, για το πολυμήχανο Οδυσσέα. « *Πολλών δ'*

1 Γαργαλιάνος, Ι (2007), Η οργάνωση και η διοίκηση της εκπαίδευσης των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, στο περιοδικό Σχολείο και Σπίτι, τεύχος 486, έτος 46ος, Αθήνα, σ. 169.

2 Leicester, Mal, (1989), Multicultural Education: From Theory to Practice, Berkshire.

ανθρώπων είδεν άσπετα και νόον έγνω » δηλαδή είδε τις πόλεις πολλών ανθρώπων και γνώρισε τη σκέψη τους. Αυτό συμβαίνει στη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπου η μείξη των πολιτισμών οδηγεί σε μια ισορροπία κατανόησης και εξανθρωπισμού.³

Ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση χρησιμοποιείται μερικές φορές για να εννοήσει εκπαίδευση “μέσω” πολλών πολιτισμών με την έννοια ότι η εκπαιδευτική διαδικασία χρησιμοποιεί πολυπολιτισμικά στοιχεία. Η εκπαίδευση προκύπτει μέσα από τη χρήση αυτών των στοιχείων. Προφανώς, ακριβώς το ποια στοιχεία επιλέγονται και πως πρόκειται να παρουσιαστούν θα εξαρτηθεί από τη συγκεκριμένη αντίληψη της εκπαίδευσης που εμπλέκεται. Η εκπαίδευση μέσα σε διάφορους πολιτισμούς περικλείει την ιδέα ότι οι πολιτισμικές παραδόσεις ενσωματώνουν χαρακτηριστικές γνώσεις που αξίζουν τον κόπο και τρόπους σκέψης. Συνεπώς, μια μονοπολιτισμική εκπαίδευση θα στερούσε τα παιδιά από πολλά αξιόλογα και ενδιαφέροντα. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν “λογικοί λόγοι” για να θεωρείται μια ευρεία εκπαίδευση ως απαραίτητα διαπολιτισμική.

Το σημαντικό είναι ότι τα παιδιά των εθνικών μειονοτήτων αποκτούν εμπειρίες μέσω των πολιτισμικών στοιχείων. Επομένως στο αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει να ενσωματωθεί η πολιτισμική διαφορά. Σύμφωνα με τον Μπάλια: «το παιδευτικό ιδανικό του Διαφωτισμού για μια κοινωνία ελευθερίας, ειρήνης και δικαιοσύνης, θεμελιωμένης στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παραμένει στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης για το μέλλον των δημοκρατικών κοινωνιών, αλλά και για το μέλλον της ίδιας της ανθρωπότητας».⁴

Ενδιαφέρουσα είναι και η άποψη που διατυπώνει ο Παπός αναφορικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αυτή «στοχεύει στην καθιέρωση μιας κοινωνίας με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, με πνεύμα αμοιβαιότητας και ισότητας στα κοινωνικά μέλη, με αλληλαποδοχή των εκατέρωθεν αξιών και ακόμα την άποψη των βασικών δικαιωμάτων που έχουν τα κοινωνικά όντα, σύμφωνα με το Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁵» κάνει δηλαδή αναφορά σε “οικουμενικές” αξίες που πρέπει να εφαρμοστούν στις σύγχρονες κοινωνίες, στην σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα των κοινωνιών αυτών γενικότερα.

Σύμφωνα με τον “Όδηγό Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης”⁶ ο όρος Διαπολιτισμική Εκπαίδευση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μέσο δράσης, ως εργαλείο που αποβλέπει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και συμπεριφορών οι οποίες είναι απαραίτητες προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική διάδραση μέσα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

2. 1. Η διαπολιτισμική αλληλεπίδραση

Θα μπορούσε να περιγραφεί ως συνάντηση διαφορετικών πολιτισμών - τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο – με στόχο τη διάχυση της πολιτισμικής εμπειρίας. Η διδασκαλία που στοχεύει στην αλλαγή στάσεων θα παραμείνει στην επιφάνεια ή ακόμη μπορεί να εντείνει αντιδράσεις άμυνας, εάν οι δάσκαλοι δεν κατανοήσουν τον τρόπο με

3 Leicester, Mal, (1989), Multicultural Education: From Theory to Practice, Berkshire.

4 Μπάλιας, Σ. (2004), τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας, Αθήνα, σ. 233.

5 Παπός, Α. (1998), «Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική», Αθήνα, σ.301.

6 Μίτιλης Α., Σκαλή Θ., 2004, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Σχέδιο Δράσης «Καινούρια Αρχή».

τον οποίο δημιουργούνται και διατηρούνται οι διακριτικές αντιλήψεις και πρακτικές. Αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο μέσω μιας συναισθηματικής ένταξης, η οποία μπορεί να γίνει καλύτερα από εμπειρική προσέγγιση.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι ο παραδοσιακός τρόπος απόκτησης γνώσης «συνήθως νομιμοποιεί το **status quo και συχνά καθιστά τις αδύναμες** εθνοπολιτιστικές ομάδες πολιτικά παθητικές και αποδεχόμενες τη χαμηλή κοινωνική τους θέση».⁷ Εάν οι εκπαιδευτικοί θέλουν πράγματι να γίνουν «φορείς αλλαγής χειραφέτησης», τότε πρέπει να αντιληφθούν «τους τρόπους με τους οποίους συχνά χρησιμοποιείται η γνώση για να διατηρεί την καταπίεση και την περιθωριοποίηση των αδύναμων εθνοπολιτιστικών ομάδων».⁸

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν πρέπει να περιορίζεται στην απόκτηση γνώσεων σχετικά με τους άλλους πολιτισμούς, αλλά να επεκτείνεται και στην διερεύνηση των αιτιολογικών παραγόντων δημιουργίας και διατήρησης των προκαταλήψεων. Ενδεχόμενες συγκρούσεις δεν αποσιωπούνται, αλλά οι αντιθέσεις αντιμετωπίζονται ως αφορμή για ένα δημιουργικό διάλογο. Αυτές οι συγκρούσεις πρέπει να αποτελούν και περιεχόμενο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Ο χώρος του σχολείου ευρύτερα και της τάξης ειδικότερα αποτελούν το αναγκαίο πλαίσιο της αναγνώρισης και του σεβασμού της όποιας διαφορετικότητας, της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών, της σχολικής ένταξης και της πραγμάτωσης των προσωπικών στόχων που θα επιτρέψει στους αυριανούς πολίτες με τις οποίες πολιτισμικές διαφορές να ενταχθούν ομαλά στην ελληνική κοινωνία.

2.2. Η διαπολιτισμική επικοινωνία

Θα μπορούσε να περιγραφεί ως μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία η ανθρώπινη συμπεριφορά τόσο η λεκτική όσο και η μη λεκτική γίνεται αντιληπτή τόσο από άτομα ή ομάδες που ανήκουν σε διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες και επιτρέπει σε άτομα και ομάδες να ανταποκριθούν.

Επιπλέον αναφορικά με τη διαπολιτισμική επικοινωνία στα Πρακτικά του 1^{ου} Διαβαλκανικού Συνεδρίου για την Εκπαίδευση και Διαπολιτισμική Επικοινωνία (Πάτρα 3-5 Μαΐου 1996)⁹: Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ή πολυπολιτισμικής επικοινωνίας, όπου ο πολιτισμός και η επικοινωνία συνεννώνονται σε μια έγκυρη γνωστική περιοχή, είναι το αποτέλεσμα της αναγνώρισης ότι η πολιτισμική διαφορετικότητα προκαλεί δυσκολίες στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας. Σύμφωνα με τους Samovar και Porter¹⁰: « Η πολυπολιτισμική επικοινωνία επιβάλλει την εξερεύνηση αυτών των πολιτισμικών στοιχείων που περισσότερο απ' όλα τα άλλα επιδρούν, όταν τα μέλη δύο διαφορετικών πολιτισμών έρχονται σε μια διαπροσωπική επαφή... Συμβαίνει όταν ένα μήνυμα που παράγεται σ' έναν πολιτισμό πρέπει να μεταβιβαστεί σ' έναν άλλο πολιτισμό».

7 Μάρκου, Π. (1996), Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση – Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Αθήνα, σ. 49.

8 Μάρκου, Π. (1996), Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση – Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Αθήνα, σ.49.

9 Σπινθουράκη, Ι., Κατσίλλης, Ι., Μουσταίρας, Π., (1997), Πρακτικά, Συνεδρία III, Αθήνα, (επιμ.) Π. Γεωργιάννης.

10 Samovar, A. & Porter, R. E. (Eds.) (1999) *Intercultural Communication: A Reader* (7th Edition). Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co.

Ο J. Bolten¹¹ υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός, η κοινωνία και η προσωπικότητα χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη ενός πλαισίου για τη διαπολιτισμική και πολυπολιτισμική επικοινωνία. Η γνώση αυτών ή κάποιων συναφών στοιχείων της επικοινωνιακής πράξης, βοηθά στη διαδικασία που είναι απαραίτητη για την επίτευξη συνεργασιών, καθώς, επίσης και για την πολιτισμική διαφοροποίηση, ή με άλλα λόγια « να σκέφτεσαι σφαιρικά, ενώ ταυτόχρονα να είσαι ικανός να ενεργείς εντοπισμένα».

Τα τρία κύρια στοιχεία, τα οποία αλληλεπιδρούν κατά τη διαπολιτισμική επικοινωνία, είναι η αντιληπτική διαδικασία, η λεκτική και μη – λεκτική επικοινωνία. Εδώ μπορούμε πάλι να διαπιστώσουμε ότι η γλώσσα και ο πολιτισμός είναι μέρη της ίδιας εξίσωσης. Η αντίληψη είναι η εσωτερική διαδικασία με την οποία επιλέγουμε, αξιολογούμε και οργανώνουμε ερεθίσματα που προέρχονται από το εξωτερικό περιβαλλον, ή μετατρέπουμε τις φυσικές ενέργειες του περιβάλλοντός μας σε νοητικές εμπειρίες. Διαπολιτισμικά και γλωσσικά, αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι ενεργούν και εκφράζουν τον εαυτό τους με τον τρόπο που το κάνουν, ως αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κόσμο.

Ο πολιτισμός επηρεάζει ολόκληρο το φάσμα της πολυπολιτισμικής επικοινωνίας. Εκτός από την επιρροή στην ανάπτυξη και κατασκευή των λέξεων ή την έλλειψη αυτών και της έννοιας που προσδίδεται στην κάθε λέξη, οι κινήσεις μας οι αντιλήψεις και χρήσεις του χρόνου, κατευθύνουν τον τρόπο που βλέπουμε και προσδοκούμε, τα αισθήματά μας και την ονομασία τους. Η αντίληψη και κατανόηση αυτής της επιρροής θα βοηθήσει σημαντικά στην αποφυγή καταστάσεων, όπου η ιδιαίτερη πολιτισμική συμπεριφορά μπορεί να καταλήξει σε έλλειψη ή δυσκολία επικοινωνίας.

Όπως ο Hall¹² σημειώνει, τις δυσκολίες στην πολυπολιτισμική επικοινωνία σπάνια τις βλέπουμε όπως πραγματικά είναι. Καθένας τείνει να κατηγορεί « αυτούς τους ξένους » για την ανοησία, την απάτη ή την τρέλα τους.

2.3. Η διαπολιτισμική κατανόηση

Θα μπορούσε να περιγραφεί ως ικανότητα για εφαρμογή των διαθέσιμων πληροφοριών και αντιλήψεων σε συγκεκριμένες πολυπολιτισμικές καταστάσεις, προκειμένου να επιτευχθεί η ορθή ερμηνεία του μηνύματος που διακοινώνεται. Αυτή η πολυμορφία της πολιτισμικής ταυτότητας και της ανθρώπινης εμπειρίας αποτελεί μια ανεξάντλητη πηγή του παγκόσμιου πολιτισμού μας. Όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας αλλά και της διαπολιτισμικής προσέγγισης, με άλλα λόγια «την κατάργηση των διακρίσεων, την ισονομία, την αλληλοκατανόηση, την αλληλοαποδοχή και την αλληλεγγύη».¹³ Ακόμη, πρέπει να δώσουμε καλύτερο νόημα στις ανθρώπινες σχέσεις και γενικότερα στη βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα από το πνεύμα αδελφοσύνης και αλληλοσεβασμού των πολιτισμών και των θρησκειών. Σύμφωνα με τον Ψαρουδάκη

11 Bolten, J. (1993), «Life-World Games: the theoretical foundation of training courses in intercultural communication». *European Journal of Education*, 28(3), σ.σ . 339-348.

12 HallaH, E. (1995) *The Self in Social Interaction*. New York: Doubleday.

13 Παλαιολόγου, Ν., Ευαγγέλου, Ο., (2003), *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα. σ. 74.

μονάχα τότε, διασκευάζοντας τη γνωστή ρύση του Κικέρωνα (στο λόγο του κατά του Κατιλίνα), θα μπορούμε να πούμε: «Orbis communis est parens omnium nostrum» («Η γη είναι κοινή μητέρα όλων μας»)¹⁴.

Η διαπολιτισμική μάθηση πρέπει να στοχεύει στην απόκτηση της ενσυναίσθησης για την κατανόηση των μειονοτήτων. Επιπλέον, ο Essinger βλέπει τη διαπολιτισμική αγωγή και ως αγωγή συμπαράστασης, δηλαδή τη συμπαράσταση των εθνικών μειονοτήτων για την απόκτηση ίσων δικαιωμάτων, πράγμα που σημαίνει ότι η διαπολιτισμική αγωγή δεν μπορεί να είναι πολιτικά ουδέτερη.¹⁵

Σε σχέση με το πεδίο του σχολείου, η διαπολιτισμική επιδιώκει:

1. Να διασφαλίσει ότι όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από το γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρό τους, απολαμβάνουν ισότητα ως προς τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα.
2. Να ενθαρρύνει στο σχολείο την πολυμορφία και την πολυγλωσσία που χαρακτηρίζει σήμερα την κοινωνία που ζούμε.
3. Να ενισχύσει σχολικές μονάδες με στρατηγικές που προωθούν τη διαπολιτισμική κατανόηση και επικοινωνία.
4. Να προωθήσει εκείνες τις συμπεριφορές που καλλιεργούν την αρμονία ανάμεσα στις διάφορες πολιτισμικές ομάδες.
5. Να προωθήσει εκείνες τις συμπεριφορές που στρέφονται ενάντια στις διακρίσεις, οι οποίες βασίζονται στις εθνοπολιτισμικές διαφορές.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί είναι απαραίτητο:

1. Να εισαχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα διορθωτικά παρεμβατικά μέτρα για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες.
2. Να αντιμετωπιστούν παράγοντες που απειλούν την κοινωνική συνοχή, όπως ο ρατσισμός.
3. Να ενσωματωθούν ευρύτερες αναδιαρθρώσεις στο σχολικό περιβάλλον που απευθύνονται σε όλους τους μαθητές.

Επιλογικά θα λέγαμε ότι σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η οργάνωση και λειτουργία αποτελεσματικών σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή υποστηρικτικών μέτρων σε μαθητές που αντιμετώπιζαν και αντιμετώπιζουν εμπόδια ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, λόγω των γλωσσικών και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων τους

3. Μοντέλα εκπαίδευσης

Η ύπαρξη διάφορων μειονοτικών ομάδων μέσα στην ίδια χώρα, η μεταξύ τους αλληλεπίδραση και η γενικότερη κατάσταση μιας πολυπολιτισμικότητας δημιούργησαν πολλά προβλήματα σχετικά με την όλη διαδικασία ένταξης αυτών στο νέο περιβάλλον που βρίσκονταν, δημιουργώντας ταυτόχρονα και ζητήματα για τις συνέπειες που θα υφίσταντο οι χώρες υποδοχής σε κάθε μία περίπτωση. Θέματα όπως γλώσσα, εκπαίδευση, κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση έπρεπε να αντιμετωπιστούν.

14 Ψαρουδάκης, Ν. (1988), Το εθνικό ζήτημα, Αθήνα, σ. 278.

15 Essinger, H. (1999), *Kulturkeller. Die Zehnjährige in der didaktischen Bestimmung*, in: Essinger/UC/CR, S. 90-94.

Το Διαπολιτισμικό Μοντέλο αναφέρεται στην πολυπολιτισμική κοινωνία, στην οποία ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση χρησιμοποιείται ως εργαλείο δράσης για την επίτευξη της ισότητας, τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κοινωνία. Το διαπολιτισμικό μοντέλο κινείται σε τέσσερις βασικές αρχές: την κατανόηση, την αλληλεγγύη, το σεβασμό, την εξάλειψη στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

Ο Π. Γεωργιογιάννης στο βιβλίο του «Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης».¹⁶ περιληπτικά συμπεραίνει τα μοντέλα και παρατηρεί «... το πρώτο μοντέλο, το αφομοιωτικό, είναι στενά εθνοκεντρικό, γιατί απαιτεί από το μετανάστη να ξεπεράσει ο ίδιος όλα τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει στη χώρα υποδοχής και τον καταδικάζει σε ένα ρόλο παρατηρητή, χωρίς να του παρέχει την ευκαιρία να ανακαλύψει και να πραγματώσει τις δικές του δυνατότητες. Τον υποχρεώνει να αγνοήσει εντελώς τον πολιτισμό του, να αποκοπεί από τις ρίζες του και δίνει ως μόνη δυνατότητα ικανοποιητικής βελτίωσης την απόλυτη προσαρμογή του στον πολιτισμό, τη γλώσσα, μη λαμβάνοντας καθόλου υπόψη την επίδραση που μπορούν να έχουν ιδέες, το ταλέντο και οι ελπίδες του μετανάστη στη νέα κοινωνία.

Το μοντέλο ενσωμάτωσης απ' την άλλη μεριά, αν και επιτρέπει την αποδοχή διαφοροποιήσεων των μεταναστευτικών ομάδων σε τρόπους ζωής... αφήνει στα ίδια τα παιδιά τη δυνατότητα να αλλάξουν και να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, χωρίς να παρεμβαίνει... Έτσι, τα παιδιά πρέπει να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός σχολείου που αγνοεί τις δικές του ανάγκες. Όταν κάποια πολιτισμικά στοιχεία εισάγονται στο σχολικό πρόγραμμα, δεν αξιολογούνται σύμφωνα με την αξία και τα πρότυπα αυτών, αλλά με βάση τα πρότυπα του κυρίαρχου πολιτισμού.

Το Σύνταγμα αποτελεί το θεμέλιο του κράτος δικαίου και η εξέλιξη της σύγχρονης φιλελεύθερης δημοκρατίας συνδέθηκε στενά με την υιοθέτηση Συνταγμάτων και της συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών. Γενικά πρέπει να υπάρχει σεβασμός των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των αξιών της κάθε κουλτούρας, «Σεβασμός σημαίνει σχέση ευλάβειας».¹⁷

Το πολυπολιτισμικό μοντέλο δημιουργεί κινδύνους να καλλιερηθούν προκαταλήψεις και στερεότυπα. δημιουργεί κοινωνικό διχασμό, επειδή τονίζει την πολιτισμική αυτοσυνειδησία τέτοιων ομάδων και παρακαλώει την κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Το αντιρατσιστικό μοντέλο... θεωρεί την καταπολέμηση του ρατσισμού κατά κύριο λόγο πολιτική υπόθεση. Έτσι όμως υπάρχει το ενδεχόμενο πολιτικής εκμετάλλευσης της εκπαίδευσης.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω μοντέλα, **το διαπολιτισμικό μοντέλο** είναι ένα ολοκληρωμένο μοντέλο εκπαίδευσης που λαμβάνει υπόψη του την αναγκαιότητα της αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων και έχει ως στόχο τη δημιουργία ανοιχτών κοινωνιών που θα χαρακτηρίζονται από ισονομία, αλληλοκατανόηση και αλληλοαποδοχή».

Όταν ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να κινηθεί στην τάξη του με το πνεύμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να αντλήσει ιδέες από την εφαρμογή τους στην πράξη

16 Γεωργιογιάννης, Π. (2007), Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και έρευνα, Πάτρα. σ.σ. 51-53

17 Ντούσας Δ. (1997), Rom και Φυλετικές Διακρίσεις, στην ιστορία, την κοινωνία, την κουλτούρα, την εκπαίδευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, σ. 303.

τότε θα πρέπει να έχει υπόψη του και τα εξής:

- «Την επιδίωξη της δημιουργίας ισότητας ευκαιριών τόσο στο σχολικό όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον.
- Την προώθηση της κατάρτησης των διακρίσεων, την προώθηση της ισονομίας, της αλληλοκατανόησης, της αλληλοαποδοχής και της αλληλεγγύης και δεν αφορά μόνο τους αλλοδαπούς, αλλά το σύνολο του πληθυσμού της χώρας υποδοχής.
- Διεξάγει έρευνες για να προτείνει μεθόδους και λύσεις σε όλους τους παραπάνω τομείς και τεκμηριώνει την αποτελεσματικότητα των μεθόδων και των λύσεων»¹⁸.

4. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στον Νομό Αργολίδας

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, λόγω των πολλών και ποικίλων γεωπολιτικών κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που συντελέστηκαν στην Ανατολική Ευρώπη και κυρίως στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στα Βαλκάνια, έλαβε χώρα μια πυκνή και μαζική μετακίνηση οικονομικών, κυρίως, αλλά και πολιτικών μεταναστών προς γειτονικές, αλλά και πιο μακρινές, οικονομικά εύρωστες και πολιτικά σταθερές χώρες.¹⁹ Η Ελλάδα ως γειτονική χώρα, η οποία λόγω κυρίως της ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τηρούσε τις προϋποθέσεις της οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας, βρέθηκε στο επίκεντρο αυτών των εθνοπολιτικών αλλαγών υποδεχόμενη ένα σημαντικό μέρος του μεταναστευτικού κύματος.²⁰

Σήμερα μπορούμε σχεδόν με σιγουριά να υποστηρίξουμε ότι η χώρα μας δεν ήταν έτοιμη να δεχτεί και να υποδεχτεί όλους αυτούς τους μετανάστες σε κανένα σχεδόν επίπεδο. Το σοκ που υπέστη ήταν πολλαπλό και ευρύ και ταρακούνησε την ελληνική καθημερινότητα σε πολλά επίπεδα. Ο κρατικός μηχανισμός, η οικονομία, η ευρύτερη κοινωνία και η εκπαίδευση δέχτηκαν το σοκ της εισόδου των πολυάριθμων και πολυπολιτισμικών αυτών μεταναστευτικών ομάδων, αδυνατώντας για αρκετά χρόνια να αντιδράσουν ικανοποιητικά. Ακόμα και σήμερα παρόλο που πολλά από τα αρχικά προβλήματα έχουν αντιμετωπιστεί, προβλήματα παραμένουν σε πολλά επίπεδα της κοινωνικής μας καθημερινότητας και αφορούν κυρίως στη δυσκολία της συνειδητοποίησης και της αποδοχής της συνύπαρξης με τους πολιτισμικά «άλλους» και «διαφορετικούς».

Μήπως όμως υπάρχει κάποια αιτία, που κρύβεται πίσω από την δυσκολία της αναγνώρισης και υποδοχής της διαφορετικότητας και της ετερότητας των πολιτισμικά «άλλων»; Οι Σπινθουράκη, Μουσταίρας, Σκαρτσίλας, Συνεσιού σε εισηγησή τους στο 4^ο Διεθνές Συνέδριο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης²¹ (Πάτρα, 28 Ιουνίου-1 Ιουλίου 2001) επισημαίνουν σχετικά: Η αιτία βρίσκεται μάλλον στο ότι δεν πρόκειται για ένα απλό και

18 Γεωργιάννης Π., (2007), Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και έρευνα, Πάτρα. σ. 51.

19 Μαρκου, Γ., Βασιλειάδου, Μ., (1996), «Προσεγγίσεις της Πολυπολιτισμικότητας και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών». ΥΠ.Ε.Π.Θ.Γ.Γ.Λ.Ε.

20 Δαμανάκης, Μ. (2000), «Η πρόσληψη της διαπολιτισμικής προσέγγισης στην Ελλάδα», *Επιστήμες της Αγωγής*, 1-3. σ.σ. 3-23.

21 Σπινθουράκη Ι. Α., Μουσταίρας Π., Σκαρτσίλας Π., Συνεσιού Κ.(2002), “Διερεύνηση και ανάλυση των επιμορφωτικών αναγκών των δασκάλων σε θέματα διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας”. (σ. 201-213). Στο: Π. Γεωργιάννης (επιμ.). «Η Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα: μια διαπολιτισμική προσέγγιση». Πρακτικά 4ου Διεθνούς Συνεδρίου (Πάτρα, 28 Ιουνίου-1 Ιουλίου 2001). Τόμος IV. Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών. Πάτρα.

μονοδιάστατο γεγονός αλλά για ένα φαινόμενο πολυσύνθετο, πολυδιάστατο και δύσκολο στην αντιμετώπισή του, το οποίο δεν αφορά μόνο το σχολείο και τους συντελεστές του, αλλά εμπλέκει και την ευρύτερη κοινωνία, δημιουργεί αντιδράσεις και εξυφαίνει φαινόμενα όπως η ξενοφοβία και ο ρατσισμός.

Η παρούσα ενότητα επιχειρεί να καταγράψει την πολυπολιτισμική κατάσταση στα δημοτικά σχολεία του Νομού Αργολίδας για τους παλιννοστούντες (ο όρος «παλιννοστούντες» αναφέρεται στα άτομα που επαναπατρίζονται στη χώρα καταγωγής τους - εν προκειμένω Έλληνες ομογενείς – μετά από κάποιο χρόνο απουσίας) και τους αλλοδαπούς μαθητές (ο όρος «αλλοδαπός» αναφέρεται σε κάθε φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ιθαγένεια της χώρας, στην οποία ζει) οι οποίοι φοιτούν σε αυτά. Να παρουσιάσει τις δυσκολίες που παρατηρούνται σε επίπεδο σχολικής εκπαίδευσης και να αποτυπώσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την διδασκαλία σε παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές.

5. Συμπεράσματα

Σκοπός της εργασίας ήταν να μιλήσει γενικότερα για τη σημασία της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και τους στόχους της. Ειδικότερα δε να καταγράψει την κατάσταση που αφορά του αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές που φοίτησαν και φοιτούν στα δημοτικά σχολεία του νομού Αργολίδας από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 έως σήμερα. Κατά γενική ομολογία οι μεγάλες δυσκολίες που υπήρξαν κατά τα πρώτα χρόνια έχουν κατά πολύ μεγάλο μέρος αμβλυνθεί και αρθεί. Για την άρση των προβλημάτων, κύριες αιτίες φαίνεται να είναι η γέννηση των περισσότερων από τα παιδιά αυτά στην Ελλάδα, γεγονός που σημαίνει ότι μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα πολύ καλά πριν να πάνε στο σχολείο και η παρακολούθηση προσχολικής αγωγής. Τα δύο αυτά γεγονότα έχουν συντελέσει ώστε τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά να μην αντιμετωπίζουν προβλήματα στο γνωστικό επίπεδο και μάλιστα πολλά από αυτά να έχουν και πολύ καλές επιδόσεις.

Αυτή λοιπόν η άμβλυνση των γνωστικών δυσκολιών που ανακούφισε όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία, κρύβει πίσω της μια αλήθεια και ένα μύθο.

Η αλήθεια είναι ότι τα προβλήματα δεν μειώθηκαν επειδή το ελληνικό σχολείο άρχισε συστηματικά να εργάζεται με βάση της αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως σαφέστατα, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, δηλώνεται από τον Ν. 2413/96, αλλά μάλλον γιατί οι συνθήκες με βάση τις οποίες τα παιδιά αυτά προσέρχονται στο ελληνικό σχολείο άλλαξαν.

Ο μύθος βρίσκεται πίσω από το γεγονός ότι το ελληνικό σχολείο ουσιαστικά δεν έχει αλλάξει από πριν ώστε η ιδεολογική προσέγγιση που πρεσβεύει (δηλαδή η διαπολιτισμική εκπαίδευση), στις περισσότερες των περιπτώσεων να μετουσιώνεται και σε πραγματική και αποτελεσματική παιδαγωγική δράση. Το ελληνικό δημοτικό σχολείο, εκτός φωτεινών εξαιρέσεων, εξακολουθεί να παραμένει σε σημαντικό βαθμό ένα μονόγλωσσο, μονοπολιτισμικό σχολείο όπου η διαπολιτισμική αγωγή φαίνεται να αποτελεί μύθο, αφού η προσέγγιση των αλλοδαπών μαθητών γίνεται κυρίως με γνώμονα την κυρίαρχη ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό, χωρίς στις περισσότερες περιπτώσεις να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτισμικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες που

έχουν.

Συμπερασματικά, στα σχολεία της Αργολίδος με μεγάλο ποσοστό αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, φαίνεται σήμερα να υπάρχει μια ομαλοποίηση της κατάστασης μετά τα πρώτα δύσκολα χρόνια. Η ομαλοποίηση αυτή στην ουσία οφείλεται σε παράγοντες και συγκυρίες που απέχουν από τις αρχές και τις επιταγές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, στην ουσία πρόκειται για αφομοιωτική προσέγγιση και χρειάζεται να γίνουν σημαντικά βήματα ακόμη προς ένα σχολείο το οποίο να σέβεται τις πολιτισμικές διαφορές και ιδιαιτερότητες. Σίγουρα, πολλά πρέπει ακόμα να γίνουν όχι όμως μόνο προς την κατεύθυνση της αφομοίωσης, αλλά του σεβασμού της διαφορετικότητας και της ομαλής ένταξης των αλλόγλωσσων μαθητών στο ελληνικό σχολείο και την ελληνική κοινωνία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γαργαλιάνος, Ι (2007), Η οργάνωση και η διοίκηση της εκπαίδευσης των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, στο περιοδικό 'Σχολείο και Σπίτι', τεύχος 486, έτος 46ος, Αθήνα.
- Γεωργογιάννης Π. (2007), Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και έρευνα, Πάτρα.
- Γεωργογιάννης, Π. (1999), «Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», Αθήνα: Έκδοση Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ. (2000), «Η πρόσληψη της διαπολιτισμικής προσέγγισης στην Ελλάδα», *Επιστήμες της Αγωγής*, 1-3. Αθήνα.
- Μάρκου, Γ. (1996), *Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας. Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*. Αθήνα : ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μάρκου, Π. (1996), Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση – Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.
- Μαρκου,Γ., Βασιλειάδου, Μ., (1996), «Προσεγγίσεις της Πολυπολιτισμικότητας και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση –Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών», Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μίτιλης Α, Σκαλή Θ., (2004), Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Σχέδιο Δράσης, «Καινούρια Αρχή», Αθήνα.
- Μίτιλης Α. (1998), Οι μειονότητες μέσα στη σχολική τάξη, μια σχέση αλληλεπίδρασης, Αθήνα.
- Μπάλιας Σ. (2004), τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νικολάου, Γ. (2000), *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό σχολείο, Απο την «ομοιογένεια στην πολυπολιτισμικότητα*, Αθήνα: Έκδοσεις Ελληνικά γράμματα.
- Ντούσας Δ. (1997), *Rom και Φυλετικές Διακρίσεις, στην ιστορία, την κοινωνία, την κουλτούρα, την εκπαίδευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

- Παλαιολόγου, Ν., Ευαγγέλου, Ο., (2003), Ο Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις, Αθήνα.
- Παλαιολόγου, Ν., Ευαγγέλου, Ο., (1998), «Διαπολιτισμική Παιδαγωγική», Εκπαιδευτικές, Διδακτικές & Ψυχολογικές Προσεγγίσεις.
- Παλαιολόγου-Γκικοπούλου, Κ. (2005), «Ένα Διεθνές Curriculum για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», Αθήνα.
- Παπάς, Α. (1998), «Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική», Αθήνα: Έκδοση Ατραπός.
- Σπινθουράκη Ι., Κατσίλλη, Ι, Μουσταϊρα, Π, (1997), Πρακτικά, (επιμ.) Π. Γεωργογιάννης, 1^ο Διαβαλκανικό Συνέδριο για την Εκπαίδευση και Διαπολιτισμική Επικοινωνία (Πάτρα 3-5 Μαΐου 1996), Συνεδρία III, Αθήνα: Έκδοσεις Gutenberg.
- Ψαρουδάκης, Ν. (1988). Το εθνικό ζήτημα, Αθήνα: Εκδόσεις Κοροντζή.
- Σπινθουράκη, Ι. Α., Μουσταϊρας, Π., Σκαρτσίλας Π., Συνεσιού Κ. (2002), “*Διερεύνηση και ανάλυση των επιμορφωτικών αναγκών των δασκάλων σε θέματα διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας*”. (σ. 201-213). Στο: Π. Γεωργογιάννης (επιμ.). «Η Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα: μια διαπολιτισμική προσέγγιση». Πρακτικά 4ου Διεθνούς Συνεδρίου (Πάτρα, 28 Ιουνίου-1 Ιουλίου 2001). Τόμος IV. Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών. Πάτρα.
- Τζάνη, Μ. (2003), «Κοινωνιολογία Παιδείας», Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Ξενόγλωσση

- Banks, J.A. (2004), «Εισαγωγή στην Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση», Αθήνα: Έκδοση Παπαζήση.
- Bolten, J. (1993), «Life-World Games: the theoretical foundation of training courses in intercultural communication». *European Journal of Education*, 28(3)
- Essinger, H. (1993), *Interkulturelle Erziehung- Eine Standortbestimmung*, in: Essinger / UCAR.
- Hall, E.T. (1959), *The Silent Language*. New York: Doubleday.
- Leicester, Mal, (1989), *Multicultural Education: From Theory to Practice*, Berkshire.
- Samovar, L.A. & Porter, R.E. (Eds.) (1994), *Intercultural Communication A Reader* (7th Edition). Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co.